



LUTKOVNO
GLEDALIŠČE
LJUBLJANA

SEZONA
2018
/2019

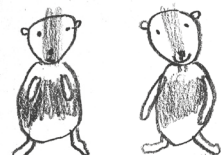
ULF
NILSSON
NASVIDENJE

Lutkovna miniatarka
o minevanju

LUTKOVNO
GLEDALIŠČE
LJUBLJANA

KULTURNICA LGL
PREMIERA 7. MAREC 2019
SEZONA 2018/2019

5+



ULF NILSSON
NASVIDENJE

Lutkovna
miniaturna
o minevanju

Prevod in priredba **Jasna Vastl, Ajda Rooss**
Režiserka, avtorica idejne zasnove
in likovne podobe **Jasna Vastl**
Soustvarjalec režijske zasnove **Brane Vižintin**
Dramaturginja **Ajda Rooss**
Avtorica glasbe **Polona Janežič**
Soavtor glasbe **Eduardo Raon**
Oblikovalec svetlobe **Igor Remeta**
Lektorica **Metka Damjan**
Tehnolog **Žiga Lebar**
Asistentka za scenografijo (študijsko)
Katarina Majcen

IGRA
Brane Vižintin

GLAS DEČKA
Lev Jocić k. g.

Vodja predstave in oblikovalec zvoka **Aleš Erjavec**
Lučno vodstvo **Maša Avsec**
Scenski tehnik **Sašo Kitić**
Izdelovalca lutk in scenografije **Žiga Lebar, Erjavec, s. p.**
Fotografinja **Jana Jocif**
Producentka **Ana Rokvić Pinterič**



Smrt je del življenja.

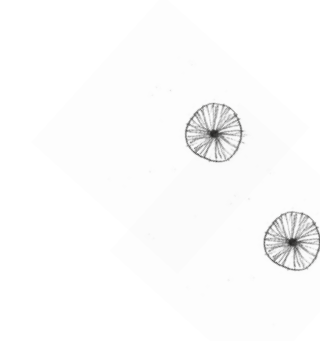
*Ne moremo je napovedati, ne moremo ji uiti,
je pa pomembno, da pustimo žalovanju,
ki smrti ljubljene osebe sledi, prostor in čas.*

— Damjana Dodič, psihologinja

Včasih je bil gospod Avgust mlad in močan, zdaj je star in utrujen. Večina časa samo sedi in razmišlja o svojem življenju. Imel je ženo Viktorijo, ki je bila črna kot noč in lepa kot sončen dan, šest majhnih, navihanih otrok, tri crkljanja na dan, 728 kumar v svojem življenju ... ter sem ter tja kakšno pošto v nabiralniku. Gospod Avgust vsako jutro skrbno preveri, ali je dobil kakšno pošto. Tudi ko se počuti zelo slabo ...

»Dragi gospod Avgust, žalosten sem. Očka pravi, da morski prašički, ko postanejo stari, lahko umrejo,« mu piše deček Lev. V pismih se skozi otroško perspektivo sprašuje o minevanju in se počasi sooča z izgubo svojega hišnega ljubljence, morskega prašička. Misel na lastno minljivost, krhkost in ranljivost naših življenj nas plaši ter žalosti, zato smrt največkrat odrivamo in o njej težko spregovorimo. Tudi z otroki se o tej temi težko pogovarjamo, saj se bojimo, da bi odprli oziroma poglobili otrokovo bolečino. Toda kljub vsemu je smrt v otrokovem vsakdanu močno prisotna. Otrok se z njo največkrat sooča skozi pravljice, ko na poti opazi žival, ki je poginila, rožo, ki je ovenela, skozi podobe, ki jih lahko mimobežno zazna v svoji okolici in v medijih, z izgubo hišnega ljubljence ...

Razvojnja psihologinja dr. Ljubica Marjanović Umek poudarja, »da otroci ne morejo vedno govorno izraziti potrebe, da bi se o neki temi radi pogovorili, kar pa ne pomeni, da tega ne doživljajo«. Pogovor o občutljivih temah, o katerih imamo odrasli pogosto veliko predsodkov, je včasih lažje začeti, če si skupaj ogledamo predstavo, ki omogoča čustveno varen prostor, kasneje pa daje priložnost za razmislek in pogovor o našem in otrokovem doživetju smrti, minljivosti, izgubi, potrnosti in žalovanju.



Otroci smrt dojemajo drugače kot odrasli. Svoje pojmovanje izoblikujejo s pomočjo osebnih razlag, ki jih pridobijo s čutnim zaznavanjem lastnih izkušenj in s stališči družine oz. okolice, kar v različnih razvojnih obdobjih ponotranjijo v skladu s svojimi mentalnimi zmožnostmi. Postavljajo si najrazličnejša vprašanja: kaj se zgodi, ko umreš, zakaj umreš, kako je, ko smo mrtvi, je s smrtjo vsega konec ...

Poetična lutkovna miniaturna *Nasvidenje* ne prinaša odgovorov. Skozi otroško perspektivno nas zgolj nežno zaziblje v težko temo, s katero nam subtilno pokaže, da je smrt naravni del življenja. Navdihnila jo je ena največkrat nagrajenih in najbolj prodajanih slikanic švedskega pisatelja Ulfa Nilssona. Z originalnim naslovom *Adjö, herr Muffin* je izšla leta 2002 in istega leta prejela švedsko nagrado *august* za najboljšo otroško literaturo.

Je ganljiva zgodba o minevanju in slovesu, hkrati pa je tudi zgodba o življenju, ko si *dovolimo iti do konca sveta*. Ko se staramo, se vse upočasni in na koncu je le še spomin, ki se kot regratov cvet – nekoč rumen in cvetoč – preobrazi v nežna in krhka semena, ki jih veter zavrtinči visoko v nebo ...



Dragi gospod Avgust,

žalosten sem. Moj očka pravi, da morski prašički, ko postanejo stari, lahko umrejo. Tudi ti si star. In utrujen. Zato samo sediš?

A razmišljaš, kako je bilo, ko si bil še mlad?

Misliš na svojo ženo Viktorijo? Mama je vedno govorila, da je bila Viktorija črna kot noč in lepa kot sončen dan. Skupaj sta imela sedem majhnih otročičkov. A se spomniš, gospod Avgust, ko ste nekega dne skupaj šli na sprehod? Hoteli ste videti, kako daleč lahko greš po svetu. To je bila vaša najdaljša raziskovalna odprava na svetu.

Šli ste na konec sveta in videli, da obstaja rob.





Na naš odnos do smrti vplivajo kulturno pogojena stališča, velik vpliv pa ima tudi ožja družina. Nekoč so ljudje umirali doma, obkroženi so bili z domačimi, otroci in odrasli so skupaj doživljali umiranje in smrt ter skupaj žalovali. Danes je drugače. Mnogi se težko soočajo z lastno minljivostjo, zato o tem ne želijo govoriti.

Starši se z otroki pogosto ne pogovarjajo o smrti, ker jih želijo pred bolečino zaščititi. Vendar je molk za otroka veliko strašnejši kot resnica.

Strah pred smrtjo je povezan s trpljenjem in z negotovostjo, kaj se z mrtvimi zgodi. Predšolskim otrokom starši pogosto rečejo, da je nekdo zaspal, odšel med zvezdice. S tem jim ne povedo, da je smrt nekaj dokončnega, da vrnitve ne bo. Z otrokom je treba govoriti iskreno in razumljivo.

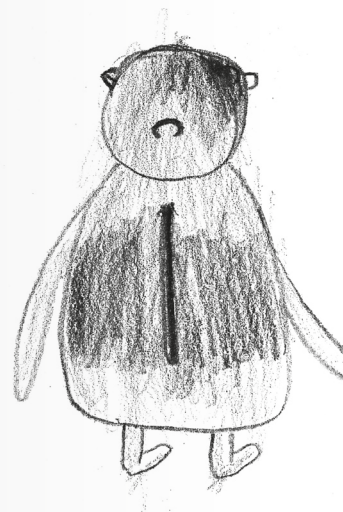


Strokovnjaki pravijo, da otroci do petih let še ne morejo razumeti, da je smrt dokončen dogodek, zato pričakujejo, da se bo umrli zbudil ali vrnil. Po petem letu se zavedajo dokončnosti, ne dojemajo pa univerzalnosti – ne razumejo, da je smrt značilna za vsa živa bitja. Šele okoli desetega leta otroci razumejo smrt kot prenehanje življenjskih funkcij, takrat sprejmejo njeno dokončnost in univerzalnost. V svojih odzivih na smrt bližnjega se močno razlikujejo. Bojijo se, da bodo ostali sami, skrbi jih, kdo bo skrbel za njih. Pogosto sprašujejo, kaj se zgodi s telesom umrlega, ali še lahko jé, ali ga zebe ... Nekateri otroci si smrt zamišljajo kot angela, okostnjaka, duhca, staro ženo ... Pogosta otrokova vprašanja so, ali smrt boli, zakaj ljudje umrejo, kaj se dogaja po smrti.

Knjige z nasveti, kako otroku razložiti, da ljube osebe ne bo več videl, lahko pomagajo staršem, a vsaka družina ima svoj pogled na smrt; v teh trenutkih je pomembno predvsem odkrito izražanje čustev. Vsako žalovanje je povsem individualen, enkratni proces žalujočega.

Ob izražanju čustev teh ne vrednotimo kot dobra ali slaba, kot pravilna ali napačna. Otrok ima pravico, da se s svojimi čustvi odzove na dogodke, zato mu moramo dati priložnost, da izrazi tudi svojo žalost, strah in jezo. V mnogih družinah ta čustva niso sprejeta, povzročajo vznemirjenje in napetost. A otrok se mora naučiti prepoznati in preboleti tudi žalost. Odrasli ob izgubi bližnjega pogosto skrivajo svoja čustva, želijo, da bi izpadli pogumni, a otroku z zanikanjem žalosti ne pomagajo. Pomagajo mu z odkritostjo in tako, da mu zagotovijo občutek varnosti.

Otroku povejmo, da je njegova žalost nekaj povsem naravnega. Skupaj se spominjajmo lepih stvari, ki smo jih doživeli z osebo, ki je umrla, otroku dajmo predmet, ki je pokojniku pripadal. Ustvarjamo lahko album ali pa svoja čustva izrazimo v pismu pokojniku. V spomin nanj lahko posadimo rože, drevo.



Otrok se pogosto prvič sreča s smrtjo, ko opazi živali, ki so poginile, ali ko umre domači hišni ljubljencek. Postavlja nam vprašanja, na katera težko najdemo odgovore. Tabuiziranje smrti je v naši kulturi še vedno prisotno. V vsakem obdobju razvoja potrebuje otrok drugačne odgovore, vedno pa si želi, da smo odkriti in da tudi o področjih, ki so še vedno »tabu teme«, govorimo sproščeno.

Včasih nam skupno branje knjige, ogled lutkovne in gledališke predstave ali filma lahko pomagajo začeti pogovor. Lutkovna predstava *Nasvidenje* nudi veliko izhodišč za pogovor.

Kakšna je predstava? Poiščimo kar največ besed, s katerimi jo lahko opišemo.

→ **Kako otrok doživlja Avgustovo smrt?**

Predstava se začne z besedami: »Dragi gospod Avgust, žalosten sem.«

Kaj želi otrok Avgustu sporočiti?

Katere so njegove zadnje besede?

Kam igralec položi Avgusta, ko umre?

»Saj se ni treba bati, a ne?« je zadnje sporočilo, ki ga slišimo.

→ **Kako Avgust doživlja svoje umiranje?**

Avgust večino časa sedi v hiši in razmišlja o svojem življenju. Česa se spominja?

Kakšna je bila njegova žena? Kako je umrla?

Koliko otrok je imel? Kakšni so bili? Kako daleč so odšli nekoč?

Kateri Avgustovi spomini so najbolj dragoceni? Tisti, ki so povezani s crkljanjem in s hrano?

→ **Spomini**

Kakšni so Avgustovi spomini? Ali mu spomin na lepe stvari v življenju pomaga, ko se poslavlja od življenja?

Avgust je imel kar tri crkljanja na dan. Celo prešteti zna, koliko crkljanj v življenju je to. Se tudi mi spominjamo crkljanja? Kdo nas najpogosteje crklja?

Spominja se tudi šopov trave in cvetja ter kumar. Ve, da je bilo v njegovem življenju

točno 728 kumar. Bi znali povedati, koliko palačink je že bilo v vašem življenju?

Koliko krožnikov špagetov? Koliko sladoledov?

Kakšni so naši spomini? Se spominjamo kakšne zanimive raziskovalne odprave?

→ **Smrt ljubljene osebe, živali**

Je umrl že kdo naših bližnjih? Kako se spominjamo te osebe ali živali?

Imamo kak predmet, ki nas spominja nanj, nanjo?

Kako smo se počutili, ko smo izvedeli za smrt? Nam je bilo lažje, če smo pomislili na lepe trenutke, ki smo jih preživeli s to osebo, živaljo? Smo odšli na pogreb? Zakaj je ta oseba, žival umrla? Je bila bolna, se je zgodila nesreča? Je bila še mlada ali je bila že zelo stara?

Ne pozabimo: ko govorimo o smrti, govorimo tudi o življenju, zato je pomembno, da otroke spomnimo na vse lepo, kar so z nekom doživeli.

→ **Žalovanje**

Kako se deček počuti po Avgustovi smrti? Prav gotovo ga pogreša.

Ali mu napiše še kakšno pismo?

Nadaljujemo zgodbo otroka iz predstave *Nasvidenje*.

Kako je deček premagoval svojo žalost?

Vsak se na smrt bližnjega odziva drugače. Žalost ni edini odziv na smrt. Pogosto sta prva odziva zanikanje in jeza. Kadar smrt ni bila pričakovana, je začetno stanje šoka veliko. Sledijo žalost, občutek osamljenosti, potrtnost. Pojavljajo se občutki krivde, da nismo storili dovolj, da bi bližnji preživel, da nismo bili ob njem, ko je umiral. Mnogim se zdi, da je življenje izgubilo smisel. Na izgubo se moramo navaditi, naučiti se moramo živeti brez te osebe, živali.

Vsak človek potrebuje čas, da sprejme smrt bližnjega kot del svojega življenja. Žalovanje vpliva na naše mišljenje, koncentracijo, obnašanje. Otroci žalujejo drugače kot odrasli, otrok lahko npr. začne ponovno močiti posteljo.



Dragi gospod Avgust,

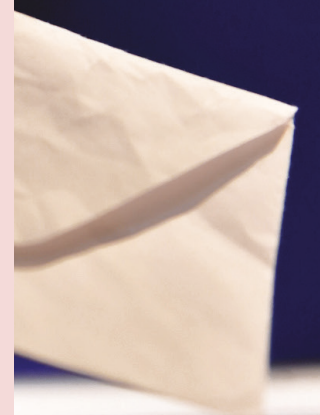
moj očka pravi, da umreti ni tako grozno. Zaspíš
in nič več te ne boli. Vsi bomo nekoč umrli.
Ti, jaz, tudi moj očka. Tudi Viktorije ni več.
Umrła je, ko jo je čebela pičila v smrček.

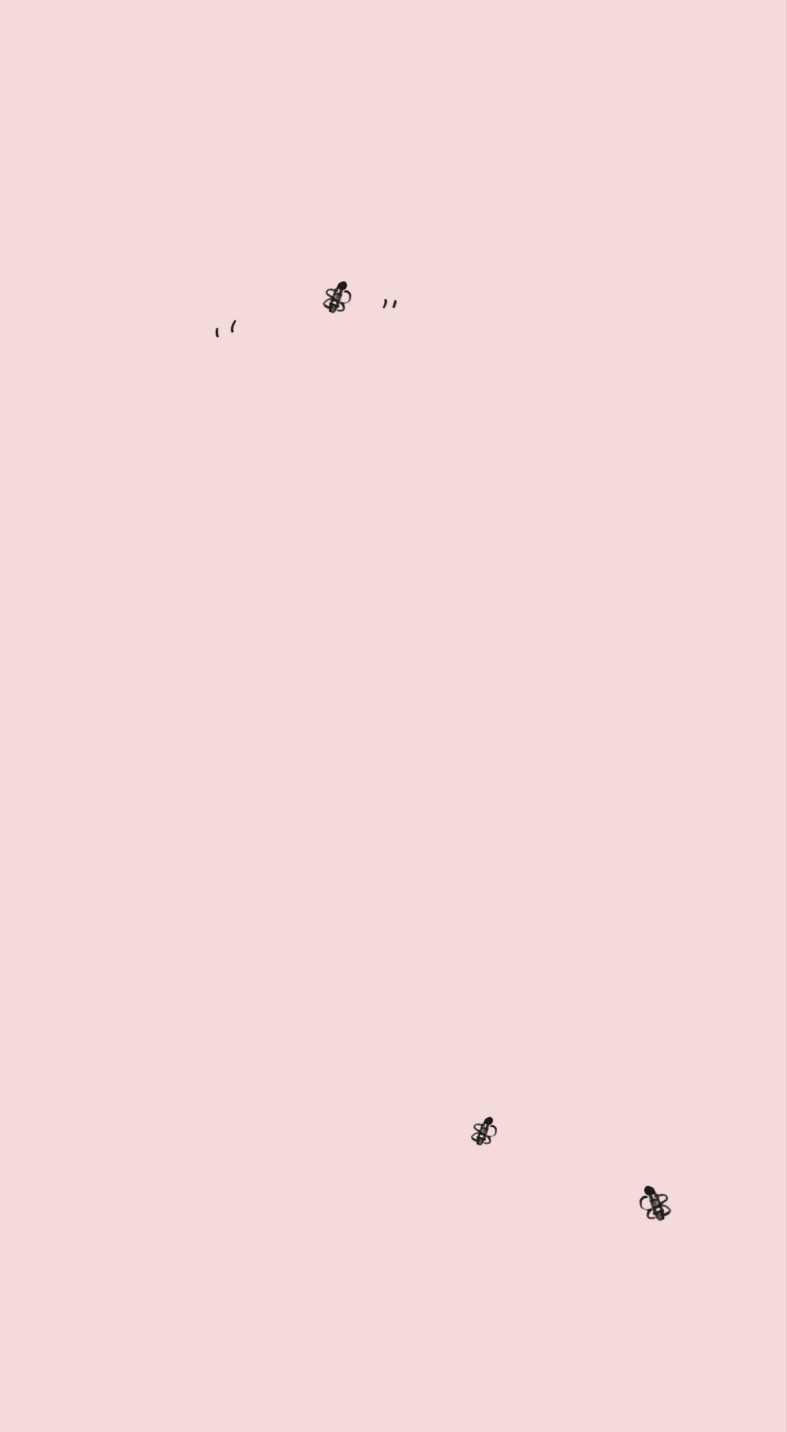
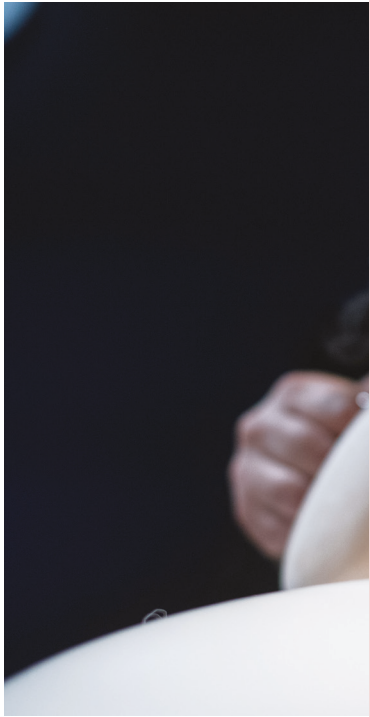
Zakaj sploh obstajajo čebele?

Lepo življenje si imel. Z očkom sva izračunala,
da si imel 8.521 crkljanj do zdaj, ker sem te crkljal
trikrat na dan, pojedel si 2.555 šopov trave
in cvetja, pa 728 kumar v vsem svojem življenju.

In kako močan si bil, ko si bil še mlad.

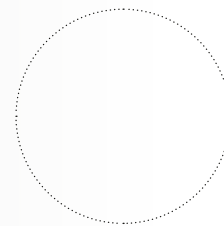
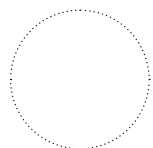
Lev



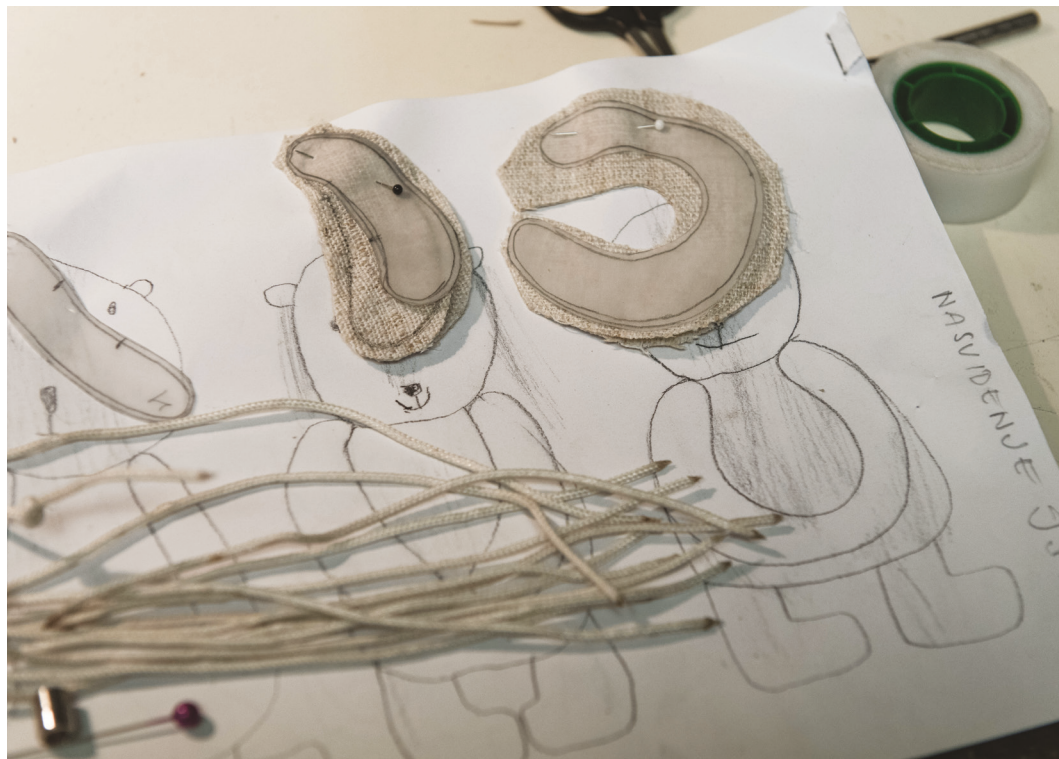


Premica dogodkov

Skupaj z otrokom na premico napišimo, narišimo ali nalepimo, kaj vse se je že zgodilo v otrokovem življenju: rojstvo, prvi zob, prvi koraki, prve besede, vstop v vrtec ... Vse to so zdaj spomini.



Kaj se je spremenilo v otrokovem okolju v času, ko odrašča? So zgradili novo igrišče, smo posadili drevo, kupili nov avto? Kaj pa se je spremenilo v času odraščanja otrokovih staršev in starih staršev? Ali prababica in pradedek še živita? Kakšno je bilo življenje, ko sta bila majhna? So imeli pralni stroj, televizor, računalnik? Pogovarjajmo se o starih in novih predmetih.



Najdražji gospod Avgust,

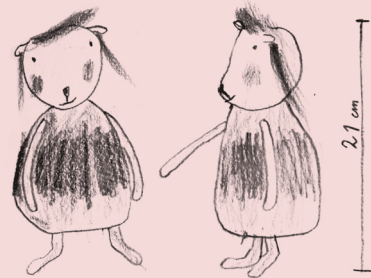
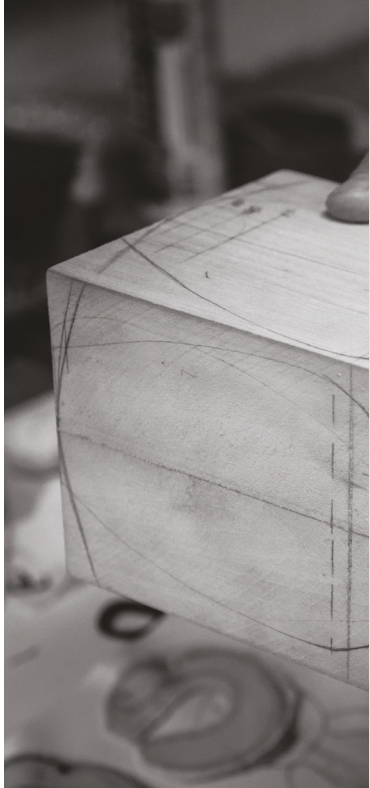
nočem te zbuditi – zdaj ko si končno zaspal.
Upam, da te nisem preveč vznemiril – s tistim,
kar sem ti napisal. Tudi jaz ne morem spati. Ležim
v postelji in razmišljam, kako je, ko umreš.
Najbrž greš samo počivat. In tega se ni treba
bati. ... Ali pa greš v Nebo. In je tudi vse v redu.

Upam, da boš to prebral.
Očka je rekel, da lahko umreš,
preden pridem iz šole.

Nasvidenje, gospod Avgust.
Zelo te imam rad.

Tvoj Lev





Ustvarjajmo

Umetnost otroku omogoča izražati doživljanje in čustva, zato je pomembno, da predstavi ne sledi le pogovor, ampak damo otrokom možnost, da se izrazijo z risanjem, slikanjem, gibom ...



Strokovnjakinje, ki se pri nas ukvarjajo z izražanjem čustev, žalovanjem in pomoči ob izgubi bližnjega, so med drugimi Anica Mikuš Kos, Gabi Čačinovič Vogrinčič, Meta Soklič in Metka Klevišar. Njihova dela nam lahko pomagajo, ko se sprašujemo, kako pristopiti k otroku, ki išče odgovore na vprašanja o smrti. Leta 2016 je izšla knjiga psihologinje Damjane Dodič *Smrt in žalovanje*. Vodnik govori tudi o tem, kako biti v oporo svojim otrokom ob smrti otroku ljubljene osebe, kako otroci dojemajo smrt, kako se pogovarjamo o smrti z otroki različnih starosti in kako ukrepati ob izgubi hišnega ljubljence.







Nasvidenje Avgust.

Zdaj veš več, kot vemo mi.

Zdaj veš, kaj se zgodi, ko umreš.

Saj se ni treba bati, a ne?

Ti veš ...

A naj ti kaj zapojem?

Nekaj bi ti rad zapel.

Ampak ... Edina pesem, ki se je zdaj spomnim, je:

Vse najboljše za te,

Vse najboljše za te,

Vse najboljše, dragi Avgust,

Vse najboljše za te.

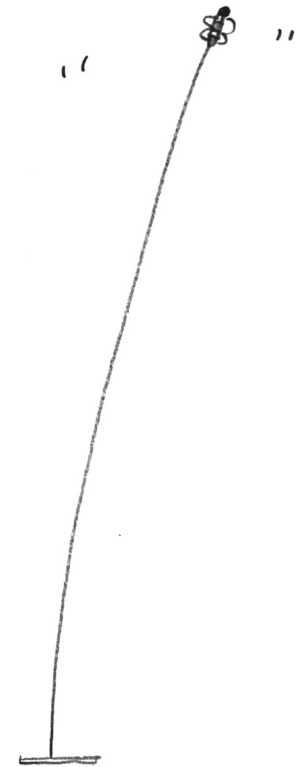






Izdajatelj **Lutkovno gledališče Ljubljana**
Zanj **Uroš Korenčan, direktor**
Umetniška vodja **Ajda Rooss**
Uredila **Ajda Rooss**
Lektorica **Metka Damjan**
Ilustracije **Jasna Vastl**
Fotografije **Jana Jocif**
Oblikovanje **Ajda Schmidt**
Uporabljene črkovne vrste **Sentinel, Brandon**
Na papirjih **Sora Press Cream 120 g/m²**
Tisk **Tiskarna Grafex**
Naklada **1.000**

Ljubljana, marec 2019



LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA
KREKOV TRG 2, 1000 LJUBLJANA
T 01 300 09 82 / 080 20 04
E BLAGAJNA@LGL.SI
WWW.LGL.SI

SPLETNA PRODAJA VSTOPNIC
LGL.MOJEKARTE.SI



70^{LET}
LUTKOVNO
GLEDALIŠČE
LJUBLJANA